

... канд. юрид. наук: 12.00.03. Київ, 2007. 20 с.

20. Пунда О.О. Право на свободу: монографія. Харків: Евріка, 2006. 284 с.

21. Тимошенко В. Свобода і необхідність в історії політико-правової думки. *Право України*. 2006. № 10. С. 24–28.

Надійшла до редакції 27.11.2018

SUMMARY

Sambor M.A. Freedom as an element of the right to freedom of peaceful assembly. The article investigates the philosophical and legal understanding of the concept of «freedom». The immediate subject of the study is a meaningful analysis of the concept of «freedom» within the scope of the right of a person to freedom of peaceful assembly. The author analyzes the components of freedom, which must be an integral part and the filling of the right to freedom of peaceful assembly. Freedom is usually combined with movement, but the category of «freedom» is much broader, so linking «freedom» solely with the movement of a person is, in our opinion, a substantial nature and essence of this category.

Freedom – the opportunity to make choices according to their desires, interests and goals based on knowledge of objective reality. Freedom is associated with the choice: to work or to abstain, together with the provision of the opportunity of choice, freedom itself establishes the appropriate scope of such opportunities. Legal freedom is the permission to do certain actions, without having to worry about whether this permission to act is real, that is, the legal definition remains formal, abandoning the real conditions for its implementation.

We can state that freedom, as a legal category, is distinguished by the combination of its philosophical content, adjusted in the functional boundaries of the implementation of a separate subjective right, guaranteed by the norm of objective law.

Freedom should be perceived as an opportunity, independently of other parties to the relationship, to realize their own interests, primarily irrespective of the state, which in turn emphasizes the assurance that the subject of the content of his interest will be implemented by creating the appropriate unimpeded conditions.

Within the scope of the right to freedom of peaceful assembly, based on the doctrine of international law, the understanding of the right to peaceful assembly, which (right) is exercised by everyone solely in his interests, is unhindered by both the third parties and, above all, by the state as a special political-legal and territorial association of people.

I am convinced that the formation of a legal doctrine of understanding the concept of "freedom" and its content during the legal consolidation of the right to freedom of peaceful assembly, and especially in the exercise of the subjects of this right, will become an effective measure of democratic and civil society in Ukraine, where a person, her rights and freedoms, honor and dignity will indeed determine the guiding principles of the state, its institutions and individual officials.

Keywords: *freedom, right, the right to freedom of peaceful assembly, the content of the right to freedom of peaceful assembly.*

УДК 342.7

Філяніна Л.А.

кандидат юридичних наук, доцент
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

DOI: 10.31733/2078-3566-2018-5-215-219

АРМІЯ vs ЖІНКИ: ПИТАННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В ДЕЯКИХ СУЧАСНИХ ЗБРОЙНИХ СИЛАХ СВІТУ

Одним із дискусійних питань сьогодення є вплив гендерної інтеграції на ефективність бойових (військових) операцій. Більшість держав для популяризації військової служби пропонують гнучкі умови працевлаштування і визнають, що весь персонал сучасної армії має рівні права на професійне вдосконалення, навчання, можливості просування по службі, а бажання створення сім'ї та народження дитини не повинно заважати кар'єрному розвитку.

Ключові поняття: *жінка-військовослужбовець, гендерна рівність у збройних силах, права жінок, право на материнство.*

© Філяніна Л.А., 2018

Постановка проблеми. Події останніх років в Україні змусили замислитися про активний захист територіальної цілісності і незалежності нашої держави, її обороноздатність, ресурси та комплектування. Починаючи з 2014 р. до Збройних Сил України в якості добровольців та волонтерів приєдналася не одна тисяча як громадян нашої держави, так й іноземців. До чоловіків для захисту України приєдналися тендітні, але цілеспрямовані жінки, які в сучасних умовах роблять все можливе для збереження та відновлення миру не тільки на території України, але й у Європі та світі в цілому. Важко адекватно оцінити вплив жінки-військовослужбовця на обороноздатність держави, особливо в даний час.

Служба в збройних силах пов'язана з виконанням специфічних завдань по силовому опору зовнішньому втручання, тому потребує відповідної фізичної, моральної підготовки та загартованості, підпорядкування дисципліні, центром якої є виконання наказів, пов'язаних із певним ризиком для життя, і суттєво відрізняється від роботи бізнесмена, політика, державного службовця, продавця, кравця та іншої діяльності.

Політика гендерної рівності у збройних силах в останні часи набула неабиякої актуальності. Жінки-військовослужбовці завзято намагаються довести свою спроможність у забезпеченні світового миру і безпеки не тільки надаючи медичні послуги, але і беручи участь у безпосередніх військових діях. Так, наприклад, у 2008 р. 16 тисяч жінок-військовослужбовців США служили в Іраку, Афганістані, Боснії, Німеччині, Японії.

Виклад основного матеріалу. У світовій практиці існує декілька способів комплектування особовим складом армії, а саме: обов'язковий призов громадян держави певного віку, добровільне укладання контракту, де суб'єктами, як правило, є чоловіки. Що ж стосується жінок-військовослужбовців, то міжнародний досвід свідчить, що служити в армії жінки можуть на добровільних засадах у Великобританії, Іспанії, Швеції, США. Для них створюються окремі підрозділи. Водночас існують держави, де проходження військової служби є обов'язковим незалежно від статі. Так, наприклад, крім загальновідомого Ізраїлю, який багато років тому вирішив гендерні питання в армії, жінки призиваються на військову службу в Беніні, Еритреї, Кубі, Лівії, Малайзії, Норвегії, Перу, Північній Кореї, Тайвані. Але сфера залучення жінок-військовослужбовців, як правило, обмежена медичною частиною і службою зв'язку.

Про обороноздатність армії будь-якої держави ми можемо судити з наявної сучасної зброї, військового обладнання, можливості застосування новітніх технологій при обороні держави, а також з рівня фізичної підготовки військовослужбовця. Армія, за певним винятком, найчастіше складається із чоловіків. Разом з тим Армія Оборони Ізраїлю (ЦАХАЛ) є єдиною армією світу, де поряд із чоловіками військовозобов'язаними є і жінки. Отже, вважається, що жінки рівні з чоловіками в обов'язку захищати державу. Підґрунтям до такого рішення слугує географічне розташування та геополітичне становище Ізраїлю. Невелика держава знаходиться в оточенні недругів і тому завжди готова до оборони і мобілізації найбільш підготовлених громадян. Чисельність армії Ізраїлю приблизно 176 тис., з них 34 % це жінки.

У сучасних збройних силах США, за останніми даними, служить більше 200 тис. жінок, що приблизно складає 15 % від загальної чисельності. Але так було не завжди. Так, наприклад, у спеціальному законі 1993 р. було заборонено жінкам служити на борту військових кораблів, а починаючи з 1994 р., Сполучені Штати проводили загальну політику обмеження служби жінок у збройних силах США. В правилах ведення сухопутних боїв (DGCDAR) існувала пряма заборони залучення жінок до служби в підрозділах нижче бригадного рівня (ведення безпосередніх бойових дій) та додаткові дискреційні обмеження [1]. Жінкам обмежували посади: пов'язані із конфіденційною інформацією; що стосуються розвідувальних операцій та діяльності спеціальних місій оперативних сил; котрі потребують виконання фізично складних завдань. Наприклад, під час операцій «Iraqi Freedom» та «Enduring Freedom» задля підтримки бойових підрозділів та патрулів, жінки-військовослужбовці у пунктах пропуску проводили розшук та догляд інших жінок на предмет наявності в останніх зброї чи вибухівки. Але це не врятувало їх від ворожої атаки, взяття у полон, а деякі взагалі були вбиті. Отже, знаходження у досить безпечному районі, поза районом ведення бойових дій, не гарантує збереження життя. Також необхідно зауважити, що під час даних операцій було евакуйовано близько 5 % солдатів за медичними показниками, але не пов'язаними із бойовими діями (переломи кінцівок, психічні розлади, вагітність та інше) [2].

Натомість суттєвими змінами щодо гендерної рівності у збройних силах США відзначився 2011 р., коли було прийнято Закон про авторизацію національної оборони FY11 (National Defense Authorization Act (NDAA)). Закон з такою назвою приймається щорічно вже понад 40 років. Так, відповідно до даного закону, кожна служба повинна переглянути правила, що стосуються жінок-військовослужбовців, з метою забезпечення рівноправної участі останніх у конкуренції та досягненні успіхів у збройних силах. І вже у 2016 р. роль керівника Північного командування США була відведена генералу ВПС Лорі Робінсон, котра очолила перше уніфіковане бойове командування, тим самим стала першою жінкою-командиром в історії США. Також необхідно зазначити, що результатом прийняття такого рішення стала можливість залучення жінок до служби у морській піхоті США. Так, у 2017 р. відбувся перший випуск школи жінок морської піхоти США [3]. Отже, у сучасних збройних силах США для призначення на посади віддається перевага тій особі, яка відповідає затвердженим професійним стандартам незалежно від статі.

Неоднозначно до жінок в армії ставляться у Великобританії. Так, з десяти військовослужбовців армії Великобританії тільки одна жінка. Обмежена кількість жінок, залучених до служби в армії, обумовлена тим, що новобранці повинні відповідати високим фізичним стандартам, а жінки порівняно із чоловіками менше схильні до проходження тестів на міцність та аеробні здібності. Особливо це стосується новобранців піхоти, фізична підготовка яких пов'язана із тренуваннями з використанням великої ваги протягом тривалого часу, що шкодить жіночому здоров'ю. До того ж невелика кількість жінок бажає брати участь у безпосередньому бою. Так, полковник Р. Кемп, який у 2003 р. керував британськими військами в Афганістані, зазначив, що з невеликої кількості жінок, які мали бажання приєднатися до піхоти, тільки менша частка з них мала належну фізичну підготовку. Отже, залучення жінок-новобранців зменшує ефективність проведення військових операцій в армії. Тому в 2016 р. поправками до відповідного закону з десяти армійських посад три були закриті для жінок [4].

Свого часу противником проведення реформ, пов'язаних із гендерною рівністю у збройних силах, обґрунтовано виступала прем'єр-міністр Великобританії М. Тетчер. Так, вона зазначала, що категорично проти будь-яких спроб запровадження ліберального підходу, існуючого в цивільному секторі, до збройних сил. Програми, спрямовані на впровадження дотримання прав сексуальних меншин, а також широкого залучення жінок до військової справи може призвести до послаблення обороноздатності. Фемінізація військової служби є однією з вкрай недоречних «реформ» армії [5].

Натомість жінкам Канади дозволено служити в усіх бойових підрозділах.

Водночас необхідно зазначити, що деякі противники залучення жінок до військової служби обґрунтовують своє негативне ставлення тим, що враховуючи природну фізичну перевагу чоловіків над жінками виникає дилема щодо можливості залучення останніх до спеціальних військових операцій, котрі потребують великого фізичного навантаження. Регулювати інтенсивність, складність бойових завдань чи фізичного навантаження на особу можливо під час тренування, але не безпосередніх активних воєнних дій. Тому, коли під час тренувань прийшли до висновку, що жінки не можуть кинути гранату на визначену відстань для ураження мішені, в США було прийнято рішення про заміну гранати на більшу легку і менш ефективну. А коли зрозуміли, що жінкам на борту військового корабля необхідні специфічні зручності, котрі чоловікам взагалі непотрібні, ВМС США прийшлося модернізувати кораблі. Наприклад, переобладнання одного авіаносця ВМС США до жіночих потреб обійшлося у 1 млн. доларів.

В Україні питання гендерної рівності також не полишають наше суспільство. Особливо гостро стоїть проблема рівності чоловіків і жінок у збройних силах. Що стосується України, то у збройних силах нашої держави станом на 2018 р. на різних посадах службу проходять 25 тисяч жінок-військовослужбовців, що складає 22,4 % від загальної кількості військовослужбовців ЗСУ. В офіцерському званні служать тільки 3 тисячі жінок, з яких 70 мають звання полковників, а жінок-генералів в українському війську раніше взагалі не було [6]. Восени 2018 р. стало відомо про першу жінку у званні генерал-майора, але медичної служби – Л. Шугалей.

Практика України та інших держав свідчить про те, що забороняють залучати жінок до виконання певних завдань і займати окремі посади. Так, Закон України «Про Статут внутрішньої служби Збройних Сил України» визначає, що військовослужбовці-жінки, як правило, не призначаються до складу добового наряду. У разі потреби залежно

від звання і посади можуть призначатися: черговим фельдшером, штабу, посильним, черговим чи днювальним жіночого гуртожитку, або залежно від спеціальності. Закони України з врегулювання відносин у сфері безпеки і оборони не сприяють затвердженню задекларованих принципів рівності між чоловіками і жінками.

Окреме місце жінкам відводить Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців і членів їх сімей», де ст. 10-1 передбачає можливість жінки мати відпустку по догляду за дитиною до трьох років; Закон України «Про військовий обов'язок і військову службу», де за ст. 26 жінка має право звільнитися з військової служби для догляду за дитиною до 18 років. Не є винятком і особливий період. Отже, можливості звільнення за даною підставою для чоловіка взагалі не передбачено законодавцем. Окрім випадків смерті жінки, коли батько для догляду за дитиною вимушений звільнитися із армії.

Тобто законодавець ще раз демонструє особливе ставлення до жінки, а саме: формує у чоловіків-командирів та колег по службі стереотип та відповідне підсвідоме специфічне відношення.

Звісно, все це є піклуванням про материнство і стосується здебільшого мирного часу. Але державі потрібна боєздатна армія, спроможна в будь-який час і за будь-яких умов професійно охороняти державний кордон, забезпечувати національну безпеку, відстоювати національні інтереси.

Щодо військової служби жінок та запровадження в Українському війську стандартів НАТО, доречним буде погодитися із офіцером відділу міжнародного права Управління правового забезпечення Генштабу ЗСУ І. Заворотько, яка в своєму інтерв'ю Інтернет-виданню «Obozrevatel. ua» зазначила, що США, як один із лідерів демократичного світу, показує приклад залучення жінок до військової служби. Так, у Сполучених Штатах жінка, котра бажає служити в армії, підписує контракт, в якому визначається, що під час служби вона зобов'язується не виходити заміж, не вагітніти і не народжувати дитину. Але в цьому дехто вбачає порушення права жінки на материнство [7].

Разом з тим необхідно зазначити, що це свідомий, добровільний вибір кожної жінки. В даному випадку можна провести аналогію. Наприклад, у ст. 36 Конституції України передбачено право на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації. Натомість, ст. 10 Закону України «Про Національну поліцію» визначає її політичну нейтральність, а ч. 3 та ч. 4 ст. 61 обмежує в політичних правах поліцейських, визначаючи, що вони не можуть бути членами політичної партії, організувати страйки та брати участь у страйках. Отже, поліцейські, відповідно до вищезазначеного Закону, мають певні обмеження в політичних правах. Але про утискання прав і нерівність у політичних правах не іде мова, тому що це свідомий вибір особи і у випадку бажання будувати політичну кар'єру треба вирішити питання з виходом із лав Національної поліції. Так і у випадку із «сімейною, материнською» кар'єрою для жінки-військовослужбовця, такі обмеження необхідні для виконання завдань, поставлених перед військовими. Також на захист даної позиції необхідно зазначити, що держава витрачає ресурси на добір кадрів, підготовку жінок-військовослужбовців та модернізацію для їх потреб побутових умов.

Висновок. Отже, найважливішим аргументом на підтримку гендерної рівності на будь-якому рівні, включаючи службу в збройних силах, є те, що жінки мають право на побудову успішної кар'єри в рамках військової справи. Розширення можливостей залучення жінок до військової служби та відкриття нових військових посад дає їм можливість реалізувати своє право на вільний вибір місця, виду діяльності та роду занять, яке забезпечується державою шляхом створення правових, організаційних та економічних умов для такого вибору, відповідно до ст. 6 Конституції України [8] та інших національних та міжнародних нормативно-правових актів.

Натомість аргументами проти активного залучення жінок до військових дій та проходження служби в армії є питання військового стресу, необхідності модернізації інфраструктури, їх фізіологічні відмінності, а також можливі проблеми сексуальних домагань, посягання на честь і гідність жінки.

Тому, крім ресурсного забезпечення, загальної модернізації інфраструктури та іншого до потреб жінок-військовослужбовців, необхідно вирішити правові питання, а саме: звернути увагу на вдосконалення змісту контракту в ЗСУ для жінок.

Бібліографічні посилання

1. Fact Sheet: Women in Service Review (WISR) Implementation. URL: https://dod.defense.gov/Portals/1/Documents/pubs/Fact_Sheet_WISR_FINAL.pdf
2. Sexual and reproductive health of women in the US military. URL: https://ibisreproductivehealth.org/sites/default/files/files/publications/Military%20Brief%204%202017-02-21_0.pdf
3. TIMELINE: A History Of Women In The US Military. URL: <https://taskandpurpose.com/timeline-history-women-us-military/>
4. Could more women soldiers make the Army stronger? URL: <https://www.bbc.com/news/uk-41969817>.
5. Тэтчер М. Искусство управления государством. URL: <http://www.etextlib.ru/Book/Details/30216>.
6. Тороп О. Як в Україні долають дискримінацію жінок в армії. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-44722205>
7. Якщо жінка прийшла до армії, то повинна прийняти і обов'язки – офіцер ГШ ЗСУ *obozrevatel.com*. URL: <https://www.obozrevatel.com/ukr/crime/zhinky-armiya-zsu-ukraine.htm>
8. Конституція України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

Надійшла до редакції 29.11.2018

SUMMARY

Filyanina L.A. Army vs women: issues of gender equality in certain modern militaries. One of the current discussed issues is the impact of gender mainstreaming on the role of women in the military, as well as the impact on the effectiveness of military operations with their participation. Women soldiers are persistently trying to prove their ability to provide world peace and security not only by providing medical services but also by taking part in direct military operations. Thus, the number of the Israel Defense Forces is approximately 176 thousand, 34% of them are women. In the modern US army, there are more than 200 thousand women, which is approximately 15% of the total personnel. In the Armed Forces of Ukraine, by the year 2018, 25,000 women soldiers are serving at various positions, which is 22.4% of the total number of military personnel of the Armed Forces.

Service in the armed forces is connected with the fulfillment of the specific tasks of the resistance to external intervention and therefore requires appropriate physical, moral training and temperament, subordination to discipline, the core of which is the execution of orders related to a certain risk to life and significantly different from the work of a businessman, politician, public servant, salesman, tailor, and other activities.

This article examines the attitudes towards female military personnel in different countries. The main reason for the existence of the issue of gender discrimination in the military sphere is the creation of special conditions for the service of female military personnel, the need for infrastructure modernization and the solution of some legal issues that arise during their service in the military. It should be noted that in clarifying the role of women in the military sphere, it is necessary to reconcile two contradictory statements: the rights of women and the rights of the military service members.

Instead, gender discretion is appropriate in uniform and living conditions (separate barracks, dressing rooms and bathrooms).

Most states offer flexible employment conditions to popularize military service and recognize that all modern military personnel have equal rights to professional development, training, career advancement, and the desire to create a family and the birth of a child should not interfere with career development.

Keywords: *female service member, gender equality in the armed forces, women's rights, right to motherhood.*